

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОГО ТЕКСТУ**Одінцова О. О.**

*старший викладач кафедри іноземних мов професійного спрямування
Донецький національний університет імені В. Стуса
вул. 600-річчя, 21, Вінниця, Україна
orcid.org/0000-0001-5644-3394
o.odintsova@donnu.edu.ua*

Кармазіна К. Ю.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Секретар Ради
Рада адвокатів Одеської області
вул. Жуковського, 14, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-6277-6889
ekaterina_karmazina@hotmail.com*

Ключові слова:

*безеквівалентна лексика,
національно-культурний
аспект, переклад, термін,
юридичний текст.*

Статтю присвячено дослідженню перекладацьких проблем з урахуванням національно-культурних аспектів, які відображені в юридичній термінології англійської мови. Актуальність дослідження визначена розвитком співробітництва та обміну між США, Великою Британією та Україною, що на практиці потребує правової регламентації, кваліфікованої допомоги з боку перекладачів і правильного перекладу юридичних текстів та юридичних термінів. Об'єктом дослідження є юридичні терміни, а предметом – їх національно-культурна маркованість. Докладно проаналізовано проблеми еквівалентності юридичних термінів в англо-українському перекладі.

Автори розглянули лінгвістичні чинники процесу перекладу юридичних текстів на основі етнокультурних відмінностей правових систем України, США та Великої Британії, наголосивши на необхідності збереження семантико-структурної близькості перекладу юридичного тексту оригіналу. Доведено, що в юридичній термінології є національно-культурний компонент, оскільки юриспруденція як суспільно-політична наука тісно пов'язана з рівнем соціально-економічного розвитку суспільства та його культурно-історичними традиціями.

Особливу увагу приділено тому, що частина юридичних термінів належить до безеквівалентної лексики, утворюючи інтеркультурні лакуни, які є результатом розбіжності локальних культур. Виходячи із цього, на думку авторів, чим різноманітнішими є культурні системи, тим більше інтеркультурних лакун існує. Для розуміння такої лексики необхідні фонові знання комунікантів, оскільки культурно маркована лексика є важливим джерелом соціокультурної інформації про країну. Нерозуміння значення ключових понять у свідомості носіїв мови, а також перенесення відомостей із рідної культури на поняття чужої культури можуть призвести до непорозуміннь у спілкуванні та культурознавчих помилок.

NATIONAL AND CULTURAL ASPECTS OF LEGAL TEXT TRANSLATION

Odintsova O. O.

Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages

for Specific Purposes

Vasyl' Stus Donetsk National University

600th anniversary str., 21, Vinnitsa, Ukraine

orcid.org/0000-0001-5644-3394

o.odintsova@donnu.edu.ua

Karmazina C. Yu.

PhD in Law, Associate Professor,

Secretary of Council

Odesa Regional Bar Council

Zhukovskogo str., 14, Odesa, Ukraine

orcid.org/0000-0002-6277-6889

ekaterina_karmazina@hotmail.com

Key words: *non-equivalent vocabulary, national-cultural aspect, translation, term, legal text.*

The article is devoted to the study of translation problems, taking into account the national and cultural aspects reflected in the legal terminology of the English language. The relevance of the research is determined by the development of cooperation and exchange between the USA, England and Ukraine, which in practice requires legal regulation, qualified assistance from translators and correct translation of legal texts and legal terms. The object of the research is legal terms, and the subject is their national and cultural marking. The article analyzes in detail the problems of equivalence of legal terms in the English-Ukrainian translation.

The authors considered the linguistic factors of the process of translation of legal texts on the basis of ethno-cultural differences in the legal systems of Ukraine, the USA and England, emphasizing the need to preserve the semantic-structural proximity of the translation of a legal text to the original. It is proved that there is a national-cultural component in legal terminology, since jurisprudence as a socio-political science is closely related to the level of socio-economic development of society and its cultural and historical traditions.

Particular attention is paid to the fact that some of the legal terms refer to non-equivalent vocabulary, forming intercultural gaps, which are the result of the divergence of local cultures. Based on this, according to the authors, the more diverse cultural systems, the more intercultural gaps. To understand such vocabulary, background knowledge of the communicators is necessary, since culturally marked vocabulary serves as an important source of sociocultural information about the country. Failure to understand the meaning of key concepts in the minds of native speakers, as well as the transfer of information from their native culture to the concepts of a foreign culture, can lead to misunderstandings in communication and cultural errors.

Постановка проблеми. Актуальність вивчення мови з погляду взаємодії культур є пріоритетним напрямом сучасної лінгвістики. Саме переклад опосередковує процес взаєморозуміння, міжкультурного контакту та комунікації між різними культурами. У процесі перекладу юридичних документів вирішальну роль грають як соціальні знання право-

вих норм, юридичної термінології і судово-процесуальних систем, так і особисті якості перекладача. Це пов'язано з тим, що переклад будь-якого документа передбачає взаємодію мови суверенної держави і, відповідно, культурних концепцій.

Для правильного перекладу необхідно знати специфіку образу і пов'язану з ним програму дій

відповідно до типу культури, де відбувається спілкування. Відповідно до досліджень [1–4], мова як соціальне явище відбиває певні фрагменти дійсності, зв'язки та відносини, що засвідчує юридична термінологія, яка є відмінним чинником між національними культурами. Наприклад, у США юридична і судова термінологія є важливою частиною народної культури країни.

Для того щоб досягти найближчого та адекватного сприйняття іноземної лінгвокультурної спільноти, необхідно стати учасником комунікативного процесу за допомогою текстового перекладу відповідної юридичної (правової) тематики. Переклад – це одна з форм міжкультурної взаємодії, що дає змогу отримати відоме уявлення про іноземну культуру [5]. Як стверджують науковці, переклад – це не лише заміна мови, а й функціональна заміна культурних елементів. Така заміна не цілком може бути здійснена, оскільки вимога «переклад має читатись як оригінал» припускає повну адаптацію тексту до норм іншої культури [3, с. 55; 4, с. 88].

Концепція взаємодії враховує існування національних культурних особливостей, а також невідповідностей, які відрізняють одну лінгвокультурну спільноту від іншої. Працюючи з юридичними документами, перекладачам необхідно брати до уваги вимоги зручності використання мови (лінгвістичні звички носіїв мови перекладу), не порушуючи звичного сприйняття юридичного документа [5, с. 130].

Перекладу юридичних текстів у різних аспектах присвятили свої розвідки такі вітчизняні фахівці, як Н. Іщенко та В. Гончарова [6], І.М. Клименко та І.С. Зоренко [7], І. Шумило та Т. Сніца [2]. О.О. Ходаковська [1] вивчала стратегії перекладу англomовного юридичного дискурсу. В англomовному дискурсі досліджувалися методи перекладу юридичних текстів [4; 5].

Попри низку робіт, присвячених перекладу юридичних текстів, відсутні розвідки, які розглядають національно-культурні аспекти, що відображені в юридичній термінології англійської мови.

Мета статті полягає у спробі окреслити особливості перекладу юридичних термінів англійської мови з урахуванням національно-культурних компонентів.

Об'єктом дослідження є юридичні терміни, а **предметом** – їх національно-культурна маркованість.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що найбільш повне спілкування між багатомовними комунікантами досягається шляхом створення або відтворення тексту мовою перекладу, яка комунікативно еквівалентна вихідному іноземному тексту. Поняття «комунікативна

еквівалентність» текстів є ключовим для розуміння механізмів перекладу іноземних матеріалів. Під час перекладу юридичних текстів така еквівалентність може бути досягнута лише в тому разі, якщо перекладач сам може спілкуватися «юридично грамотно» як іноземною, так і рідною мовою.

Базові знання законодавства, зокрема відповідної юридичної термінології, мають бути *on the tip of his tongue* [4, с. 87] (на кінчику язика). У юридичному дискурсі кожної країни представлені всі різновиди державної судово-процесуальної системи, яка відрізняється від правових систем інших держав, адже мова кожної країни містить власну юридичну термінологію. Наприклад, англійська мова робить свій внесок у правові системи Великобританії та США, німецька мова – у правові системи Федеративної Республіки Німеччина, Швейцарії та Австрії [4, с. 47].

Іншими словами, юридичні терміни є поняттями, що входять до правової термінологічної системи національних мов, про що мають завжди пам'ятати перекладачі. Основна проблема полягає у тому, що знайти точний і адекватний переклад з однієї мови на іншу в деяких випадках неможливо. Це ускладнює роботу перекладачів та створює певні перешкоди під час використання іноземних юридичних документів.

Сьогодні для європейців уніфіковано «Хартію про права людини», а для держав – членів Європейського Співтовариства – документи, положення та рішення цієї міжнародної організації, унаслідок чого в мовах існує низка приблизних еквівалентів. Наприклад:

Article 3. *Everyone has the right to life, liberty and security of person* [8]. – Кожна людина має право на життя, свободу та особисту недоторканність.

Article 17. *Everyone has the right to own property alone as well as in association with other. No ones shall be arbitrarily deprived om his property* [8]. – Кожна людина має право володіти майном як одноосібно, так і разом з іншими. Ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого майна. Те, наскільки двомовна комунікація наближається до одномовної, залежить від майстерності перекладача та від низки об'єктивних обставин.

До останніх належать характеристики тексту, що перекладається, і спосіб його перекладу. Наприклад, юридичні документи – це особливий вид перекладу, де мова має відповідати реалізації суспільної мети та правовому використанню [4, с. 104]. Під час перекладу юридичних документів перекладачі свідомо відходять від структурної та семантичної відповідності між двома сторонами комунікації та надають пріоритет еквівалентності у плані взаємодії. Таким чином, юридичні документи є однією з найважливіших та критичних форм вираження права.

Юридичні тексти – це один із письмових носіїв, за допомогою якого передається правова інформація, що має текстуальні особливості, тобто характерні мовні вирази [5, с. 132]. Попри суперечливі думки лінгвістів та юристів більшість сходиться на тому, що будь-який текст має лексичну, логічну та граматичну основу та певним чином структурований для передачі інформації. У цьому контексті слід згадати, що «право – це зведення правил, що стосуються поведінки окремих осіб і груп у суспільстві, які наказують усім певні форми поведінки і формують принципи, на основі яких вирішуються спірні питання» [3, с. 75]. Тому мова перекладу юридичних документів, як правило, має відповідати трьом умовам: точність, ясність та надійність.

У багатьох випадках необхідно змінити норми, вживання та запас попередньої інформації носіїв мови перекладу. Тому перекладачі вдаються до трансформацій. Проблеми перекладу, пов'язані з трансформаціями, часто спричинені лінгвістичними та культурними відмінностями між двома народами. У різних етнічних груп дуже різні підходи до номінування явищ та предметів. Перекладачам юридичних текстів відомі такі приклади перекладу:

What will be held to be “just and reasonable” must depend upon the particular facts of each case. – Що суд визнає справедливим та розумним, має залежати від конкретних фактів кожної справи.

The liability of the carrier is to three exception at common law. The first is to the “act of God”, by which is understood some unforeseen accident of natural cause which could not have been prevented by any reasonable foresight. – Відповідно до загального права, перевізник звільняється від відповідальності у трьох випадках. По-перше, в умовах форс-мажору (стихійного лиха), під яким розуміються непередбачувані обставини природного характеру, яким не можна було запобігти за допомогою розумної передбачливості.

У прикладах адаптивного перекладу фрагментів юридичного тексту інформація передається за допомогою засобів іншої мови. Цей процес поєднує у собі елементи перекладу та трансформації в юридичній термінології та відображає культурно-історичні особливості суспільства та мови. Із цієї причини інтерпретація юридичних термінів, написаних тією чи іншою мовою, вимагає не лише лінгвістичного, а й культурного аналізу. Щоб перекласти юридичний текст, необхідно розглянути конкретну правову систему, у якій функціонує ця мова. Правова система виступає тут як картина світу.

Таким чином, між юридичною термінологією Великобританії та США існує низка суттєвих відмінностей [3, с. 120]. Хоча британська та

американська правові системи належать до однієї галузі права, їх важко назвати схожими, і це відбивається у юридичній термінології цих систем. Звичайно, на формування термінологічних систем у тій чи іншій галузі завжди впливають екстралінгвістичні та лінгвістичні чинники. Саме останній грає головну роль у розбіжностях між англо-американською юридичною термінологією: ізольоване існування термінів на позначення юридичних феноменів, спричинене відомими історичними подіями у XVIII ст., стало вирішальним чинником їх розбіжностей [3, с. 88; 4, с. 97].

Національно-культурна специфіка англо-американської юридичної термінології безпосередньо проявляється у її складі, співвідношенні термінів і навіть суто зовнішньої структури термінології. Ключовою особливістю розвитку англійської мови на американських колоніальних територіях є збереження архаїчних пластів слів та значень, які вже не використовуються в Англії [6, с. 66]. Прикладом може бути термін *larceny*, що означає «крадіжка» або «розтрата». Цей термін використовується в американській юридичній термінології, але не має ніякого значення для британської англійської мови. Англійська система загального права виникла у результаті діяльності королівських судів. Її виникнення та розвиток були нерозривно пов'язані з королівською владою, тоді як у США ідея загального права та використання системи завжди були пов'язані з республіканською владою [1, с. 432].

Американська правова система прагне наголосити на своїй незалежності від британської системи, зокрема замінюючи терміни, які вже мають значення в британській англійській мові (*policeman – lawman*), американськими термінами. Національну та культурну специфіку юридичної термінології можна побачити у термінах із різними еквівалентами, що відображають культурну та історичну специфіку британської та американської законодавчих систем. До таких термінів належать *common law, police, landlord, offender, jail* та ін. [9].

Багато термінів із різними еквівалентами містять елементи, що відображають різні аспекти етнокультурної реальності. Наприклад, термін *The Inns of Court* перекладається як «Судові Інни» – англійська корпорація юристів, що виникла у XIII ст. [9].

Під час перекладу юридичних текстів особливу увагу слід приділяти лексичній еквівалентності. Це пов'язано з тим, що в усіх мовах існують іноземні слова та сталі вирази, які не мають більш-менш досконалої лексичної відповідності. Перекладачам важливо знати такі явища.

Наприклад, багато носіїв української мови нещодавно познайомилися з таким явищем, як

primaries (попередні вибори, на яких визначаються кандидати в президенти від двох політичних партій у США):

Before voting every citizen must register in accordance with the laws of his state. This gives him the right of participating in primaries. – Перед голосуванням кожен громадянин має зареєструватися відповідно до законів свого штату. Це дає йому право взяти участь у попередніх виборах.

Venire – категорія осіб, які можуть виконувати функції присяжних [3, с. 57; 4, с. 55]:

The juries are selected from a larger panel of citizens, commonly known as venire. – Судові присяжні вибираються з ширшого кола громадян, зазвичай відомого як категорія осіб, які можуть виконувати функції присяжних.

Vior dire – допит присяжних для виявлення їх можливої упередженості [4, с. 75]:

The prospective jurors are generally subject to further interrogation about their possible biases. This examination is known as vior dire. – Потенційні присяжні зазвичай піддаються подальшому допиту щодо їх можливої упередженості. Ця процедура має назву *vior dire*.

Solicitor – повірений, соліситор (веде справи клієнтів, готує справи для адвокатів):

A solicitor, acting under a general retainer, has an implied authority to accept service of process for his client... – Соліситор, який діє на підставі загального договору з адвокатом, має повноваження брати на себе обслуговування клієнта в ході судового розгляду...

Bill – білль, законопроект:

...in certain circumstances a Bill may become law without the concurrence of all the component parts of Parliament... – ... за певних обставин Білль може стати законом без складників парламенту...

В англійському юридичному дискурсі часто трапляються слова давньоанглійського походження, які вийшли із загального вжитку, як-от: *thereafter, hereafter, hereinafter, thereabout, thereby, herein, hereunder, henceforth, hereto, herewith, hereof, herein, thereof* [2]:

This Agreement on provision of services on (hereinafter referred to as the «Agreement»)... – Цей Договір про надання послуг з (надалі – «Договір»)...

Parties hereby acknowledge that... – Сторони цим підтверджують, що...

Більшість безеквівалентних термінів використовують під час уживання назв юридичних установ, документів, професій та законів, як-от: *King's Bench Division* – англійський судовий термін, що означає відділення королівської лави (Високого суду правосуддя у Великій Британії). Безеквівалентні юридичні терміни США включають:

blue laws – пуританські закони (закриття театрів у неділю, заборона на продаж спиртних напоїв);

Instate Law – колізійне право у відносинах між штатами у США;

Court of Veterans Appeals – суд за позовами ветеранів [3, с. 65; 4, с. 57].

Під час дослідження було виявлено, що у перекладі юридичних текстів з англійської мови на українську найчастіше використовуються описовий спосіб, прийоми калькування, вилучення та граматичної заміни.

Описовий переклад виявлено у таких прикладах: *accrual right* – право на витягування доходу; *account* – несплачена боргова вимога; *official accusation* – офіційне звинувачення (у скоєнні злочину); *on account of whom it may concern* – за рахунок тих, кого це може стосуватися (страхова формула); *warranty* – несуттєва умова і гарантія; *waiver* – навмисна і добровільна відмова від чого-небудь тощо.

Застосування прийому калькування у перекладі юридичних текстів з англійської мови на українську демонструють такі приклади: *multiple accredit* – множинне акредитування; *legislative power* – законодавча влада; *adverse party* – протилежна сторона; *corporal punishment* – тілесне покарання.

Іноді трапляється такий прийом, як вилучення. Його застосовують, як правило, під час перекладу сталих виразів, як-от: *flat and plain* – ясно; *really and truly* – у дійсності; *to be at the expense of* – покладається; *first and foremost* – першочерговий; *in addition to holding the right of succession* – окрім права наступництва; *null and void* – незначний тощо.

Граматичну заміну зафіксовано у таких перекладах: (1) *This Act comes into force on the day on which it is Passed.* – Справжній закон вступає в силу в день його прийняття. (2) *There shall be peace and friendship between the Russian Federation and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland.* – Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії буде підтримувати відносини миру і дружби.

З-поміж інших прикладів трапляються такі: граматична заміна форми слова (*shall enter into force* – набуває чинності; *to work closely together* – тісно взаємодітимуть; *shall appoint* – призначають); граматична заміна частини мови (*used to deliver* – використання для доставки; *measures to enhance* – заходи щодо забезпечення).

Слід зазначити, що вивчення лексичного складу законодавчих текстів зумовлено передусім проблемами термінології, оскільки юридична термінологія вважається основним, найінфор-

мативнішим пластом лексики законодавства, що сприяє точному та чіткому формулюванню правових розпоряджень. У цьому контексті перекладачам у процесі відтворення юридичних текстів необхідно послуговуватися не лише двомовними словниками, а й англійськими тлумачними словниками юридичної термінології.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Способи перекладу елементів англomовних юридичних текстів, найчастотніші з яких – описовий спосіб, прийоми калькування, вилучення та граматичної заміни, можуть змінюватися і комбінуватися залежно від наявності в тексті мови перекладу юридичної термінології, лінгвокультурологічних особливостей тексту тощо. Під час перекладу слід урахувати, що в юридичній термінології є національно-культурний компонент, оскільки юриспруденція як суспільно-політична наука тісно пов'язана з рівнем соціально-економічного розвитку суспільства та його культурно-історичними традиціями. Окрім того, існує безліч документів, призначених не для юристів, а для людей, які можуть не зрозуміти юридичну термінологію та лексику, тому перекладачі мають урахувати цей факт під час перекладу фахових юридичних текстів.

Перспективу подальших розвідок убачаємо у дослідженні способів перекладу текстів трудового законодавства США та Великої Британії у зіставному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ходаковська О.О. Стратегії перекладу англomовного юридичного дискурсу. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 13. Т. 3. С. 61–65.
2. Шумило І., Сніца Т. Особливості перекладу юридичних текстів. *Філологічний дискурс*. 2016. Вип. 4. С. 266–272.
3. Anesa P. Jury trials and the popularization of legal language: A discourse analytical approach. Bern : Peter Lang. 2012.
4. Hutton Ch. Language, Meaning and the Law. Edinburgh University Press, 2009. 244 p.
5. Ghazi O.E., Bnini C. Major Translation Methods Used in Legal Documents: Translation of a Marriage Contract from Arabic into English. *AWEJ for Translation & Literary Studies*. 2019. Vol. 3. № 2. P. 122–138.
6. Іщенко Н., Гончарова В. Юридичний переклад як складова юридичного дискурсу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 43. Т. 2. С. 168–172.
7. Клименко І.М., Зоренко І.С. Юридичний текст в аспекті перекладу. *Філологічні студії*. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2016. Вип. 14. С. 81–90.
8. Charter of Fundamental Rights of the European Union. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
9. Карабан В.І. Англійсько-український юридичний словник: Понад 75 тис слів та словосполучень юрид. підмови та близько 160 тис укр. перекладних відповідників. Вінниця : Нова книга, 2004. 1088 с.

REFERENCES

1. Khodakovska, O.O. (2020). Stratehii perekladu anhlomovnoho yurydychnoho dyskursu [Translation strategies of English-language legal discourse]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian Philological Studies*, 13 (3), 61–65.
2. Shumylo, I. and Snitsa, T. (2016). Osoblyvosti perekladu yurydychnykh tekstiv [Peculiarities of translation of legal texts]. *Filolohichniy dyskurs – Philological discourse*, 4, 266–272.
3. Anesa, P. (2012). Jury trials and the popularization of legal language: A discourse analytical approach. Bern: Peter Lang.
4. Hutton, Ch. (2009). Language, Meaning and the Law. Edinburgh University Press, 244 p.
5. Ghazi, O.E. and Bnini, C. (2019). Major Translation Methods Used in Legal Documents: Translation of a Marriage Contract from Arabic into English. *AWEJ for Translation & Literary Studies*, 3 (2), 122–138.
6. Ishchenko, N. and Honcharova, V. (2021). Yurydychnyi pereklad yak skladova yurydychnoho dyskursu [Legal translation as a component of legal discourse]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues of humanitarian sciences*, 43 (2), 168–172.
7. Klymenko, I.M. and Zorenko, I.S. (2016). Yurydychnyi tekst v aspekti perekladu [Legal text in the aspect of translation]. *Filolohichni studii. Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Philological studies. Scientific Bulletin of the Kryvyi Rih State Pedagogical University*, 14, 81–90.
8. Charter of Fundamental Rights of the European Union. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
9. Karaban, V.I. (2004). Anhliisko-ukrainskyi yurydychnyi slovnyk: Ponad 75 tys. sliv ta slovospoluchen yuryd. pidmovy ta blyzko 160 tys. ukr. perekladnykh vidpovidnykiv [English-Ukrainian legal dictionary: Over 75 thousand words and phrases of law. subtitles and about 160,000 Ukrainian. translation counterparts]. Vinnytsia: Nova knyha, 1088 p.